

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

У статті розкрито теоретико-методологічні основи формування механізму забезпечення сталого розвитку соціальної сфери держави. Метою роботи є визначення теоретико-методологічних основ формування механізму забезпечення сталого розвитку соціальної сфери держави. Для досягнення поставленої мети використано наступні методи дослідження: теоретичного узагальнення; абстрагування; системного підходу; логічний. Узагальнено теоретичні підходи до аналізу категорій «методологія», «механізм управління». Визначено, що механізм забезпечення сталого розвитку соціальної сфери є цілісною і збалансованою системою організаційно-економічних форм і методів управління, які реалізуються у вигляді інструментів за допомогою яких здійснюються організація та регулювання процесів її розвитку. Сформовано закони розвитку та принципи їх дії. Обґрунтовано, що основною функцією механізмів управління є ухвалення управлінських рішень. У рамках запропонованих теоретико-методологічних орієнтирів формування механізму управління соціальної сфери України виділено класи управління, такі як: механізми планування, механізми організації, механізми мотивації і механізми контролю. Охарактеризовано їх склад, виділено принципи (системність, цілісність, адаптованість, адаптивність, безперервність, цільової ознаки, стратегічного розвитку, ефективності управління) та етапи реалізації. Результатом запропонованого підходу повинні стати кількісні та якісні зміни у розвитку соціальної сфери, які обумовлять її перехід на засади сталого розвитку. Визначено, що механізм управління розвитком соціальної сфери України повинен орієнтувати діяльність суб'єктів господарювання на цілеспрямований пошук і реалізацію можливостей соціального розвитку, що забезпечить їй сталий розвиток. Результатом дослідження є теоретична та методологічна база створення нового механізму управління розвитком при науковому пошуку ефективних шляхів його удосконалення. Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні класів управління розвитком соціальної сфери, характеристики їх складу, принципів та етапів реалізації. Результати дослідження можуть бути спрямовані на формування моделі механізму управління розвитком соціальної сфери та визначення інструментів її реалізації, використані при розробці стратегії сталого соціального розвитку держави.

Ключові слова: методологія, механізм управління, принципи розвитку, закони розвитку.

ВСТУП

Постановка проблеми. Нові реалії вимагають докорінних змін в механізмах управління розвитком соціальної сфери. Динамічні зміни зовнішнього середовища потребують формування нових цілей, завдань, нових рис, функцій управління соціальною сферою, що в цілому забезпечить її перехід до сталого розвитку. Саме ці питання визначають актуальність поглиблення наукових досліджень у напрямі розширення теоретико-методологічних орієнтирів до формування механізму управління розвитком соціальної сфери держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблемами методології формування механізму управління розвитку соціальної сфери займалися такі вчені, як О. Бородіна, І. Бондар, С. Гончаренко, Г. Дмитренко, М. Долішній, А. Колот, В. Куценко, А. Мельник, Я. Остафійчук, О. Євсєєва, В. Удовиченко та багато інших. Вивчення літературних джерел свідчить про недосконалість існуючих механізмів управління соціальної сфери в контексті забезпечення її сталого розвитку.

Мета статті (постановка завдання) – визначення теоретико-методологічних основ формування механізму забезпечення сталого розвитку соціальної сфери держави.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасний стан розвитку соціальної сфери країни засвідчує необхідність удосконалення механізму управління. З цією метою необхідно сформувати методологію формування такого механізму. Як відомо, термін «методологія» використовують при пізнавальній діяльності людини в будь-якій сфері.

Розрізняють: часткову методологію як сукупність методів кожної конкретної науки; загальну методологію як сукупність більш загальних методів; філософську методологію як систему діалектичних методів, що є найбільш загальними і діють на всьому терені наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову, і через часткову методологію [4, с. 207]. «Большая советская энциклопедия» за редакцією А. Прохорова розглядає методологію «як вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності» [2, с. 164]. З точки зору філософії наукова методологія це «певна система методів і форм, засобів та видів пізнання» [8, с. 164].

При формуванні методології управлінської діяльності важливо з'ясувати поняття «механізм управління». Його розглядають як складову частину загальної системи управління, яка забезпечує дієвий вплив на фактори за рахунок використання методів, важелів та інструментів. Погоджуємося з думкою В. Герцик [3], що механізм сприяє тому, що природний хід соціально-економічних процесів замінюється або

доповнюється їхнім управлінням або регулюванням. Адже нині для економіки України характерним є перехід від будівництва інфраструктур до управління розвитком [7, с.134].

Під управлінням розвитком соціальної сфери держави ми розуміємо вплив на неї з метою забезпечення її сталого розвитку. Мета механізму управління – призвести рух, або спрямувати його у бажаному напрямі.

Основною функцією механізму управління є ухвалення управлінських рішень. Саме через останні і здійснюється вдосконалення організаційно-економічних форм господарювання [1, с. 19]. Як відомо, механізм розвитку заснований на законах онтогенезу, пропорційності, законах конкуренції, ефекту масштабу тощо. Принципами дії цих законів є: принцип інертності; еластичності; безперервності; пропорційності [6, с. 87-90]. Слід зазначити, що механізм управління розвитком визначається в залежності від предмету управління, який може визначатися як: управління складом; управління структурою; мотиваційне управління; інституційне управління; інформаційне управління; управління порядком функціонування.

Механізм забезпечення сталого розвитку соціальної сфери є цілісною і збалансованою системою організаційно-економічних форм і методів управління, які реалізуються у вигляді інструментів та за допомогою яких здійснюються організація та регулювання процесів її розвитку. Проста організаційна система управління розвитком включає один керований об'єкт і один орган, що управляє, тобто центр, який приймає рішення в умовах повної інформованості. Розширена система управління включає:

- динамічні організаційні системи (учасники приймають рішення неодноразово);
- багатоелементні системи (у яких є кілька керованих суб'єктів, які приймають рішення одночасно і незалежно);
- системи із розподіленим контролем (у яких є кілька центрів, які здійснюють управління одним і тим самим суб'єктом);
- системи з обмеженнями спільної діяльності (у якій існують глобальні обмеження щодо спільного вибору суб'єктами своїх дій);
- системи з невизначеністю (у яких учасники не в повній мірі поінформовані про істотні параметри);
- системи з повідомленням інформації (у яких однією з дій суб'єктів є повідомлення інформації одному і/або центру).

Зазначене вище дає змогу окреслити певні механізми управління розвитком соціальної сфери держави, під якими розуміємо сукупність процедур прийняття управлінських рішень. Відповідно до загальних функцій управління виділимо класи механізмів управління: механізми планування, механізми організації, механізми мотивації і механізми контролю. Охарактеризуємо склад цих механізмів управління, які дадуть можливість встановити пріоритетність та доцільність їх використання у процесі формування механізму управління розвитку.

Механізми планування можна диференціювати наступним чином:

- механізми розподілу ресурсів, які дають змогу вирішити завдання обмежених ресурсів;
- механізми обміну, які розглядають взаємовигідний обмін ресурсів між елементами системи;
- механізм внутрішніх цін, що дає змогу узгодити інтереси системи;
- конкурсні механізми;
- механізми активної експертизи.

Механізми організації можна диференціювати на:

- механізми призначення, які дають змогу визначити оптимальний розподіл відповідальності між працівниками установ або учасниками проекту;
- механізми змішаного фінансування, які призначені для залучення зовнішніх інвестицій;
- механізми «витрати-ефект», які дають змогу виділити пріоритетні заходи і проекти;
- механізми агрегації, які використовуються для більш повного уявлення про інформацію, керовану системою або процес;

Серед механізмів стимулювання виділяємо:

- механізми стимулювання у матричних структурах управління, які відображають ситуацію взаємодії між суб'єктами, функціональними керівниками і керівниками проектів;
- механізми стимулювання за індивідуальні результати, які спонукають суб'єктів впливати на користь органу, що управляє;
- механізми стимулювання колективної діяльності, які дають змогу стимулювати колективи суб'єктів управління за результати їх спільної діяльності;
- механізми уніфікованого стимулювання, які дають змогу використовувати єдині принципи заохочення діяльності всіх учасників системи управління.

Серед механізмів контролю виділяємо:

- механізми згоди, які дають змогу приймати узгоджені рішення;
- багатоканальні механізми, які дають змогу використати процедуру прийняття рішень кількома каналами (експертами, керівниками та ін.);
- механізми страхування, які дають змогу перерозподіляти ризик між суб'єктами управління;
- механізми випереджального самоконтролю, які спонукають суб'єктів на різних етапах приймати коригуючі заходи.

Для реалізації механізмів управління розвитком соціальної сфери будемо орієнтуватися на реалізацію принципів, таких як: системність, цілісність, адаптованість, адаптивність, безперервність, цільової ознаки, стратегічного розвитку, ефективності управління. Розглянемо ці принципи більш детально.

Цілісність – орієнтація механізму на забезпечення єдності множини елементів, кожен з яких відіграє свою часткову роль, невід'ємну для всього механізму. Цілісність, як інтегруюча здатність, дуже важлива, оскільки в умовах несистемного соціального

розвитку спостерігається розрізненість в комплексі заходів, які ведуть до реалізації цілі.

Адаптованість – відповідність механізму управління розвитком середовищу складових соціальної інфраструктури, їх сильним і слабким ознакам. Дуже важливо формувати такі механізми управління розвитком, які б враховували нагальні проблеми в Україні.

Адаптивність – забезпечення відповідності соціальної інфраструктури тим вимогам, які відповідають сучасним вимогам функціонування. Даний принцип передбачає відповідність розвитку соціальної інфраструктури зовнішньому середовищу (в контексті цілей сталого розвитку).

Системність – передбачає формування такої системи управління, яка забезпечує пошук і впровадження ідеї сталого соціального розвитку.

Безперервність – передбачає надійність керуючої системи, наявність зворотного зв'язку між усіма структурними елементами та об'єктами складових соціальної інфраструктури.

Цільова ознака – передбачає об'єднання всіх елементів системи в єдину, спрямовану на вирішення конкретної мети.

Стратегічний розвиток – передбачає вирішення не лише поточних, а й довгострокових завдань.

Ефективність управління – вибір з багатьох можливих варіантів найефективнішого.

Важливим тут є досягти простоти підходу, який забезпечить спроможність застосування цих принципів у реалізації цілей. Не виконання принципу виходу за межі старої системи, небажання відмовитись від відомого набору стереотипних явищ, як правило, замість модернізації суспільства зумовлюють її «видимість» [5].

Механізм управління розвитком соціальної сфери України буде включати наступні етапи: забезпечення, організації та обслуговування розвитку. Їх результатом повинні стати кількісні та якісні зміни, які обумовлять її перехід на вищий рівень, для якого характерне збільшення соціальної ефективності. Формування механізму управління розвитком соціальної сфери включає у себе виявлення та характеристику основних її елементів, а саме – рівні управління, суб'єкти і об'єкти управління, функції, методи, засоби управління з урахуванням специфіки функціонування соціальної сфери.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В даний час в Україні відбувається складний процес трансформації економіки. Це істотно впливає на перетворення у соціальної сфері, яка потребує удосконаленого механізму управління її розвитком. Запропонована методологія формування механізму управління розглянута як спосіб організації взаємодії системи елементів впливу на управлінський процес, у якому відбувається цілеспрямоване перетворення дій на необхідний стан соціальної сфери держави. Механізм управління розвитком соціальної сфери України повинен орієнтувати діяльність суб'єктів господарювання на цілеспрямований пошук і реалізацію можливостей соціального розвитку, що забезпечить її сталий розвиток. Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на формування моделі механізму управління розвитком соціальної сфери та визначення інструментів її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляев А. А. Механизм хозяйствования: сущность и формы управления / А. А. Беляев. – К.: Вища шк., 1990. – 147 с.
2. Большая советская энциклопедия в 30 томах [состав. А. Прохоров и др.]. – М.: Советская Энциклопедия; Издание 3-е, испр., перераб., расшир. и доп. – Т. 16. – 1978. – 616 с.
3. Герцик В. А. Иерархична структура організаційно-економічного механізму управління розподілом підприємства / В. А. Герцик // Культура народов Причерноморья. Экономические науки. – 2009. – № 172. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/172/knp172_22-24.pdf.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Горбатенко В. Принципи, методи і основні етапи політичного прогнозування / В. Горбатенко // Людина і політика. – 2008. – № 5. – С. 46-55.
6. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации: [учебник] / Р. А. Фатхутдинов – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 544 с.
7. Федулова Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 3. – С. 124-138.
8. Філософія: Навчальний посібник / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко та ін.; За ред. І. Ф. Надольного – К.: Вікар, 1999. – 624 с.

Кинаш Ирина Петровна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ

В статье раскрыты теоретико-методологические основы формирования механизма обеспечения устойчивого развития социальной сферы государства. Целью работы является определение теоретико-методологических основ формирования механизма обеспечения устойчивого развития социальной сферы государства. Для достижения поставленной цели использованы следующие методы исследования:

теоретического обобщения; абстрагирования; системного подхода; логический. Обобщены теоретические подходы к анализу категорий «методология», «механизм управления». Определено, что механизм обеспечения устойчивого развития социальной сферы является целостной и сбалансированной системой организационно-экономических форм и методов управления, которые реализуются с помощью инструментов, которые осуществляют организацию и регулирование процессов ее развития. Сформированы законы и принципы их действия. Обосновано, что основной функцией механизмов управления является принятие управленческих решений. В рамках предложенных теоретико-методологических ориентиров формирования механизма управления социальной сферы Украины выделены классы управления, такие как: механизмы планирования, механизмы организации, механизмы мотивации и механизмы контроля. Охарактеризованы их состав, выделены принципы (системность, целостность, адаптация, адаптивность, непрерывность, целевого назначения, стратегического развития, эффективности управления) и этапы реализации. Результатом предложенного подхода должны стать количественные и качественные изменения в развитии социальной сферы, которые обусловят ее переход на принципы устойчивого развития. Определено, что механизм управления развитием социальной сферы Украины должен ориентировать деятельность субъектов хозяйствования на целенаправленный поиск и реализацию возможностей социального развития, что обеспечит ей устойчивое развитие. Результатом исследования является теоретическая и методологическая база создания нового механизма управления развитием при научном поиске эффективных путей его совершенствования. Научная новизна заключается в теоретическом обосновании классов управления развитием социальной сферы, характеристике их состава, принципов и этапов реализации. Результаты исследования могут быть направлены на формирование модели механизма управления развитием социальной сферы и определение инструментов ее реализации, использованные при разработке стратегии устойчивого социального развития государства.

Ключевые слова: методология, механизм управления, принципы развития, законы развития.

Kinash I.

THEORETICAL AND PRACTICAL GUIDELINES OF THE FORMATION MECHANISM OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF THE SOCIAL SPHERE IN UKRAINE

The article reveals the theoretical and methodological bases of the mechanism formation which ensures the development of the social sphere of the state. The goal is to determine the theoretical and methodological foundations of the formation mechanism of sustainable development of social sphere. To achieve this goal, the following research methods are used: theoretical generalization; abstraction; systematic approach; logical method. Theoretical approaches to the analysis of the categories of "methodology", "control mechanism" were generalized. It was determined that the mechanism for sustainable social development is holistic and balanced system of organizational and economic forms and management methods that are implemented as tools by which the organization and regulation made during its development. The laws of development and principles of their action were formed. It was proved, that the main function of management tools is approval of management decisions. Was proved, that the main function of the management tools is to approve management decisions. Under proposed theoretical and methodological formation mechanism guide of social sphere of the Ukraine, management classes such as mechanisms for planning, organizing mechanisms, mechanisms of motivation and control mechanisms were allocated. Their composition was characterized, principles (consistency, integrity, adaptability, adaptability, continuity, target characteristics, strategic development, management effectiveness) and implementation phases were identified. As the result of proposed method should be quantitative and qualitative changes in social development, that determine its transition to sustainable development. It was determined that the mechanism of social development management of Ukraine should orient business entities activity on search and implementation of social development opportunities that will provide it to sustainable development. The result of the research is a theoretical and methodological framework to create a new mechanism for development managing in scientific finding effective ways of its improvement. Scientific novelty consists in the theoretical substantiation of the classes of social development management, characteristics of their composition, principles and implementation stages. The results may be directed to the formation of the mechanism of social development management model and definition tools for its implementation, may be used in developing a strategy for sustainable social development.

Keywords: methodology, management mechanism, principles of development, laws of development.

Одержано 09.02.2015 р.